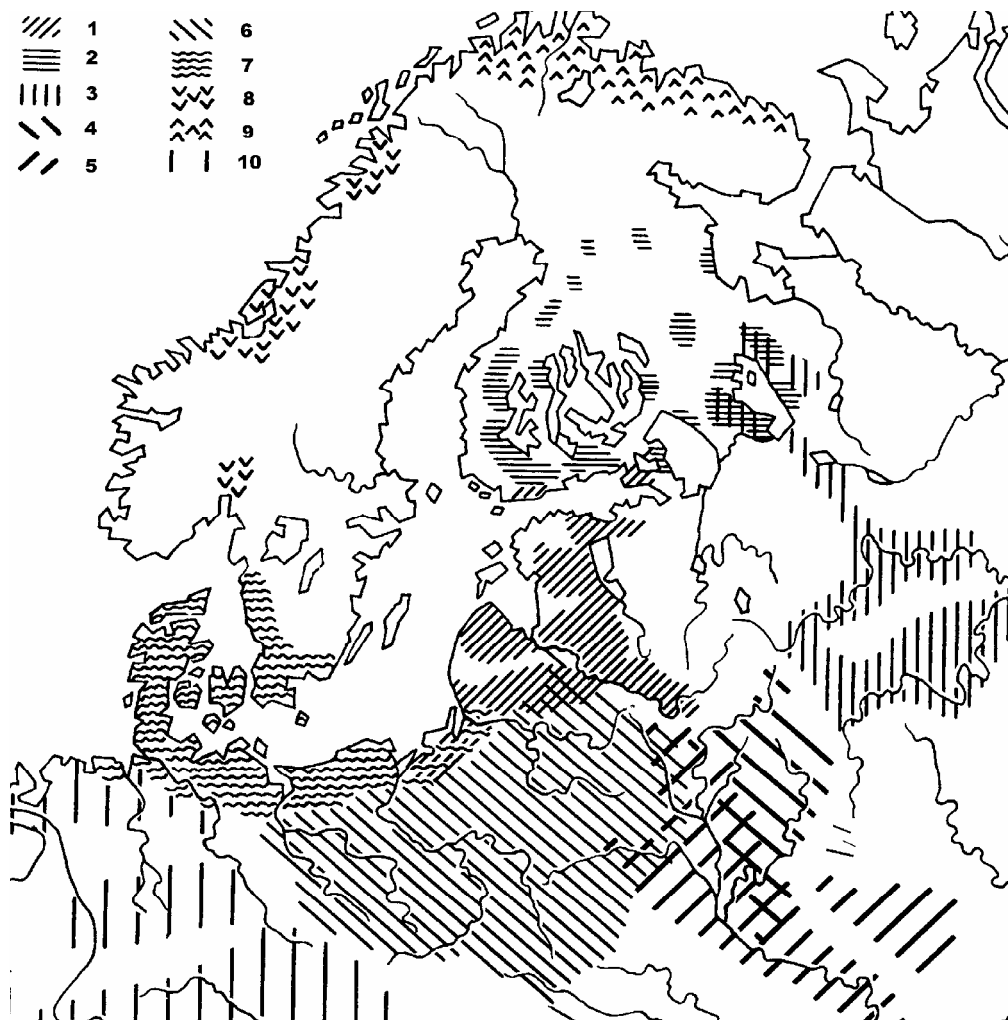

SISÄLLYSLUETTELO

<i>Enn Ernits</i> MESOLIITTISESTA TAITEESTA ITÄ-BALTIASSA JA VENÄJÄN EUROOPPA-OSAN SUOMALAIS-UGRILAISILLA ALUEILLA	4
<hr/>	
<i>Nadezhda Lobanova</i> SURPRISES OF OLD ZALAVRUGA – 2005	19
<hr/>	
<i>Juri Jesin, Nikolai Leontjev</i> ASPELIN’S STELA FROM SHIRA IN KHAKASSIA (history of research, cultural and chronological attributions, interpretation)	32
<hr/>	
<i>Antti Lahelma</i> VALKEISAARI	48
<hr/>	
<i>Hannu Poutiainen</i> PÄIJÄT-HÄMEEN KALLIOMAALAUKSET	83
<hr/>	
<i>Timo Sepänmaa</i> KALLIOMAALAUSTEN TOPOGRAFIAA	106
<hr/>	
<i>Helena Taskinen</i> SUOMEN KALLIOMAALAUSTEN JA -HAKKAUSTEN DOKUMENTOINTIMENETELMÄT	124

Kuva 1. Euroopan mesoliitisia kulttuuripiirejä: 1 Kunda, 2 Suomusjärvi, 3 Volga-Oka, 4 Desna, 5 Dnepri, 6 Nemunas, 7 Maglemose, 8 Fosna, 9 Komsa, 10 Muut kulttuuripiirit (Jaanits jt., 1982: 34).

MESOLIITTISESTA TAITEESTA ITÄ-BALTIASSA JA VENÄJÄN EUROOPPA-OSAN SUOMALAIIS-UGRILAISILLA ALUEILLA¹

Enn Ernits, Tartto

Mesoliittinen eli keskimäinen kivikausi alkoi Virossa noin 12 000 vuotta sitten. Tuolloin loppui myös Würmin eli Valdain jääkausi. Mannerjää alkoi sulaa ja jäänreuna siirtyä pohjoisemmaksi. Lämpötila nousi vähitellen. Kasvisto ja eläimistö alkoivat muuttua. Kului pari tuhatta vuotta, mutta ilmasto oli vielä melko kylmä. Alue oli tundraa sille ominaisine kasveineen. Aikaa myöten, kuin lämpötila nousi, ilma muuttui kuivemmaksi ja ilmestyivät mäntymetsät ja vielä myöhemmin lehtimetsät. Villipeurojen asemesta hirvet, karhut ja metsäkauriit lisääntyivät Mesoliittinen kausi päättyi Pohjois-Euroopassa noin 7000 vuotta sitten.

Käsiteltävän alueen (Viro, Latvia, Liettua, Leningradin alue, Karjala, Kuolan niemimaa, Äänisen takaiset alueet) mesoliittisen taiteen löydöt ovat suhteellisen niukkoja.

Viro

Baltian maiden ja Leningradin alueen mesoliittinen väestö kuuluu Kundan kulttuuripiiriin (kuva 1). Kundan arkeologinen kulttuuri on nimetty Koillis-Virossa Kundan lähellä sijaitsevan muinaisasutuksen mukaan. Sen löysi Äänisjärven kalliopiiirrosten löytäjä Constantin Grewingk 1880-luvulla.

Kivi- ja luuesineitä löydettiin muinaisesta järvestä turpeen alta, Lammasmägi nimisestä kummusta, joka oli ollut ennen saari järvessä. Sieltä löydettiin riipuksia jotka oli valmistettu eläinten, enimmäkseen hirven hampaista ja myös varpaanluista. Riipuksiin tehtiin joko aukko tai pykälä kaulaan tai vaatteisiin ripustamiseksi.

Eräaseen keihäaseen oli kaiverrettu kolme ristiä. Samanlaisia merkkejä on tiedossa muualtakin, esimerkiksi Saksasta ja Puolasta. Niitä on pidetty omistajamerkkeinä (Indreko 1948: 343 js.), mutta siitä ei ole varmuutta.

Vuonna 1967 löydettiin Länsi-Virossa Pärnun joen varrelta Pullin mesoliittinen asuinpaikka. Sieltä on saatu talteen pieni kaavamainen eläinhahmo, sekä riipuksia eläinhampaista (Jaanits, Laul jt. 1982: 30). Riipuksia ja kaiverruksin koristeltuja esineitä on löydetty muualtakin. Esimerkiksi Narvan joen varrelta on tullut tunnetuksi kivikirves vinoneliöineen ja kuusta muistuttavine kuvioineen.

Kundan kulttuurin erikoispiirtenä on runsas koristelu metsästys- ja kalastusvälineissä (harppuunat). Koristekuviot ovat geometrisiä (kuva 2). Ne ovat rytmisiä ja korostavat esineitten ulkomuotoa (Mezolit, 1989: 54). Virolainen arkeologi Richard Indreko on eritellyt virolaisessa mesoliittisessa koristelussa 11 erilaista kuviotyyppiä (Indreko 1948: 348–350).

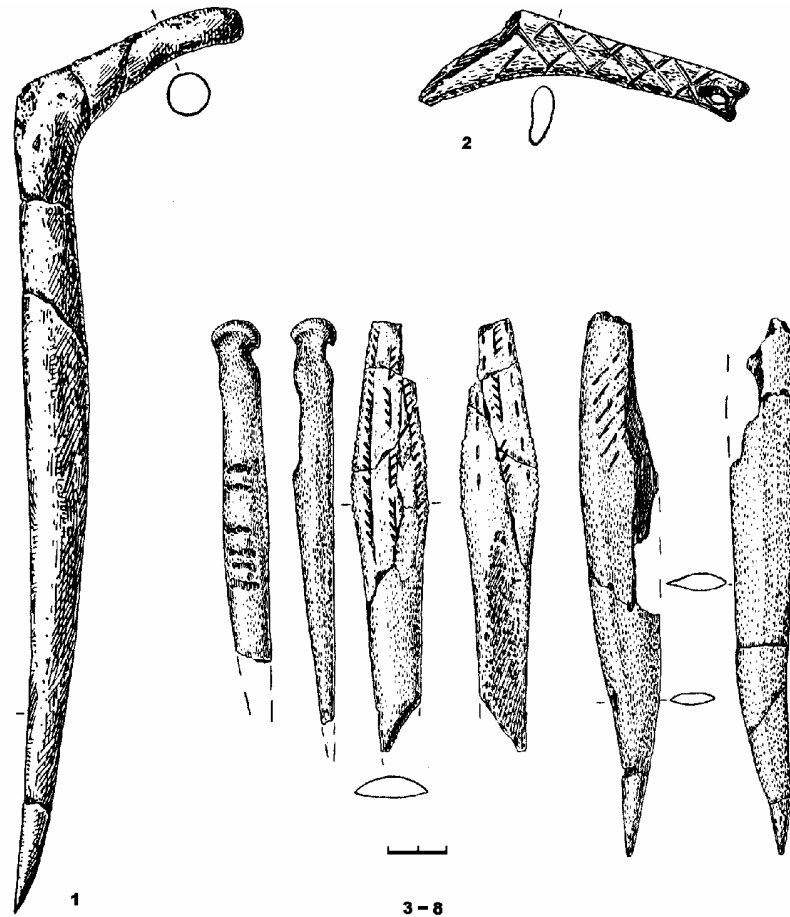

Kuva 2. Sarvenpala Pärnun joen varrelta Virosta (Indreko 1948: 294, 355).

Latvia ja Liettua

Pohjois-Latviasta Valmieran maakunnasta Burtniekin järven läheltä on löydetty Zvejnieki-niminen myöhäismesoliittinen ja neoliittinen kalmisto. Vuosina 1964–1971 kaivettiin sieltä esille yhteensä yli 300 luurankoa, niistä 105 mesoliittisista haudoista. Erästä haudassa löytyi 5 ruumista. Erityisesti lasten haudat sisälsivät usein punamultaa, jota on pidetty veren ja elämänvoiman symbolina. Useissa haudoissa esiintyi kivivuoraus, joka joskus oli laitettu vain jalkojen ympäri.

Haudoista saatiin talteen paljon eläinhampaista valmistettuja riipuksia. Esimerkiksi eräs haudaus, johon oli sijoitettu mies ja 6–7-vuotias lapsi, sisälsi runsaasti punamultaa ja peräti 340 hammasriipusta jotka yleensä oli tehty hirven, villihevoson ja villisian hampaista. Kaksi riipusta oli jopa tehty ihmisenhampaista. Riipuksien raaka-aineena on käytetty myös majavan ja sorkkaeläinten luita. Kalmistosta löytyi myöskin koristeltuja luuesineitä. Erään tikarin kädensija muistuttaa hirvenpäättä (Zagorskis 1987; kuva 3).

Kuva 3. Taidetta Zvejniekin mesoliittisesta kalmistosta: 1 ns. hirvenpääsauva, 2–8 koristeltuja luuesineitä (Zagorskis 1987: taulukot 1, 5, 8).

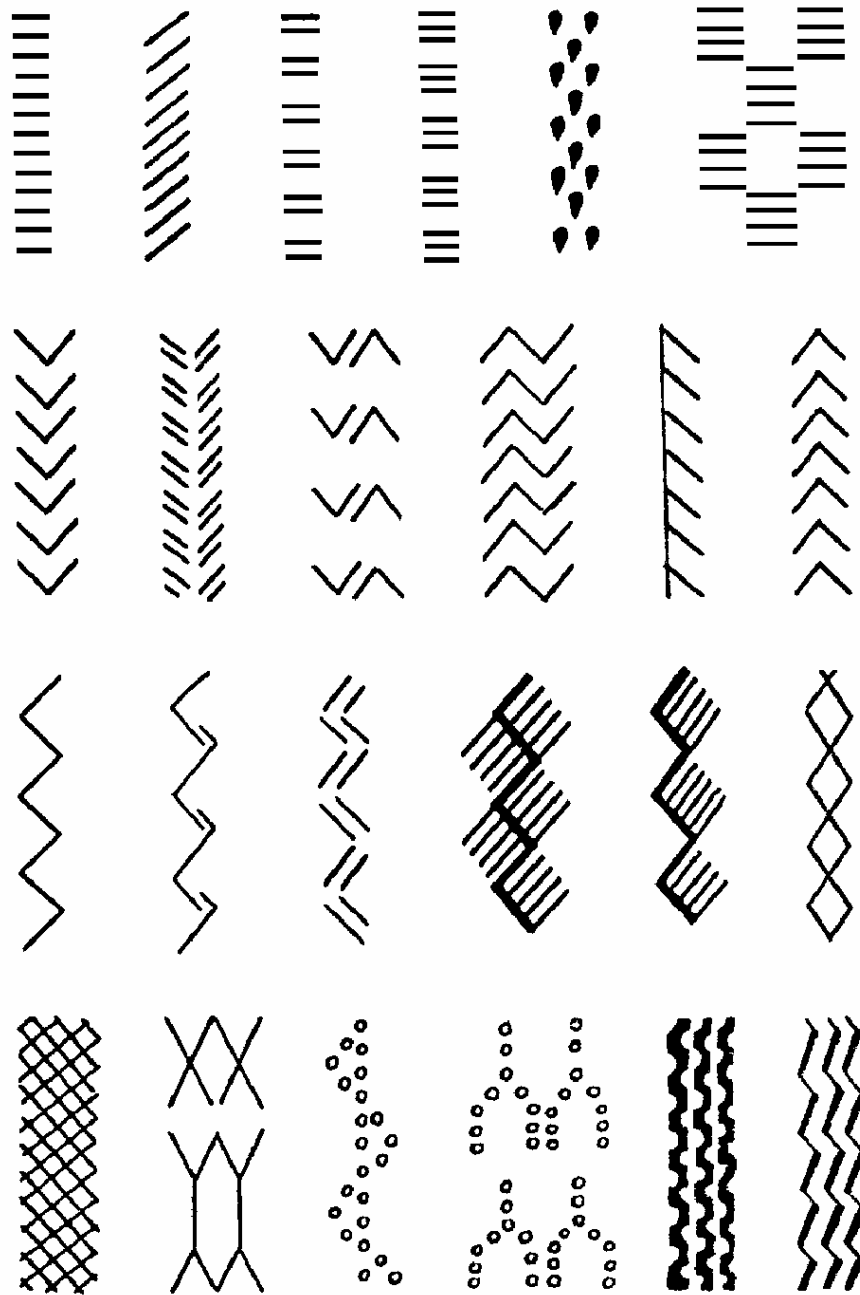
Mesoliittista Kundan kulttuuripiiriin kuuluvaa taidetta on löydetty myös Itä-Latviasta Lubanan alangolta. Zviedzienaskrogsista on peräisin Itä-Baltian vanhin kolmiomaiseen luulevyyn kuvattu ihmishahmo viidenneltä vuosituhannelta eKr. Liikkuvaa ihmistä muistuttava hahmo on valmistettu pieniä aukkoja poraamalla. Sillä on kädet levällään ja oikea jalka nostettuna. Samaa tekniikkaa on käytetty myös Erteböllin kulttuuripiirissä, esimerkiksi Jyllantissa (Loze 1987: 37–38; Loze 1983a: 143).

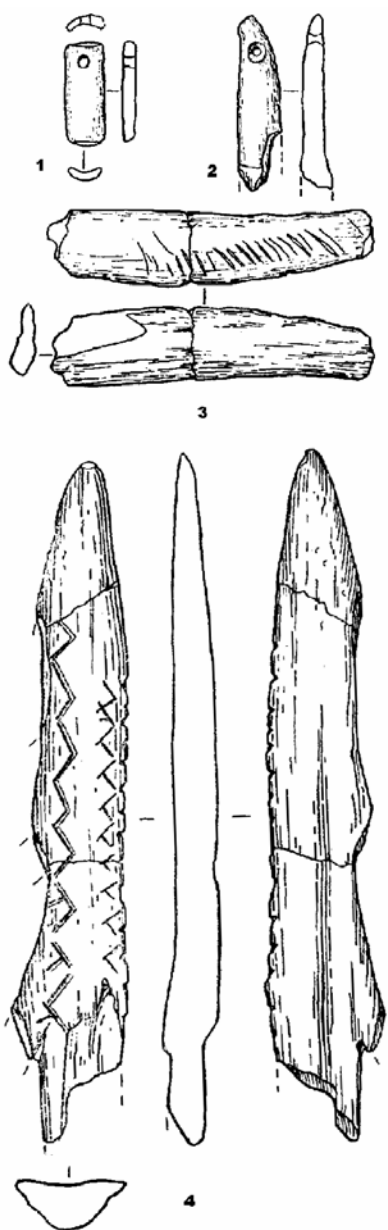
Kuva 4. Luutikari hirvenkuvineen Užavan joelta Latviasta (Loze 1983b: 46).

Lubanan alangolta on saatu talteen myös hirvensarvesta valmistettu sauva. Osan asuinpaikalta Užavan joen varrelta löytyi hirvipäinen tikari (kuva 4). Aseen toisella puolella näkyy monimutkainen sommittelu. Latviasta löydetyissä koristekuvioissa esiintyy vähintään 25 motiivia (Loze 1968; 1983b; kuva 5).

Liettuaista tiedetään runsaasti mesoliittisia löytöpaikkoja, erittäinkin maan eteläosasta, mutta taide-esine löydöt ovat niukkoja. Šarnelen suolöytöjen joukossa on luisia sauvoja, joita tunnetaan koko Pohjois-Euroopassa paleoliittisesta kaudesta lähtien aina neoliittiiseen kauteen saakka. Vain yhdessä sauvankatkelmassa havaittiin verkkomainen koristekuviointi (Rimantene 1971: 168).

Kuva 5. Mesoliittisiä koristelumotiiveja Itä-Baltiasta (Loze 1968: 26).

Kuva 6. Mesoliittista luutaidetta Sokolokista: 1–2 riipuksia, 3 koristeltu luukappale, 4 tikari koristekuvioineen (Timofeev 1987).

Leningradin alue

Nykyisestä Leningradin oblastista on tiedossa vain kaksi mesoliittista asuinpaikkaa: Tõrvala ja Sokolok.

Tõrvala sijaitsee Narvan joen itäisellä rannalla. Sieltä löydettiin vuosina 1938 ja 1939 – silloin alue kuului Viron tasavaltaan – kaksi kiinnostavaa taidesinettä (Moora 1957; Kriiska, Tvauri 2002). Toinen niistä on sarvesta tehty kyykäärmeen muotoinen esine jossa on reikä. Se osoittaa, että esinettä kannettiin joko hihnan tai varren päässä. Siksakviivainen kyykäärmeen hahmo on ainutlaatuinen koko Itä-Euroopassa. Jotain samankaltaista löytyy vain Jyllannista löytyneissä sauvoissa. Toinen esinelöytö on siksakviivoin koristeltu luutikari.

Kundan kulttuuripiiriin kuuluu Sokolokin mesoliittinen asuinpaikka, jonka pietarilainen arkeologi V. Timofeev löysi vuonna 1982. Löytöpaikka sijaitsee noin 50 kilometriä Lugan kaupungista luoteeseen. Sokolokista löydettiin riipuksia jotka oli valmistettu hirvenhampaista ja pienistä luunkappaleista. Sieltä on saatu talteen kaksi esinettä, jolla esintyy koristelua: yhdensuuntaiset suorat viivat harppuunassa ja kolmiot eräässä luunkappaleessa (Timofeev 1993: 15; kuva 6).

Karjala

Äänisjärven, noin 50 kilometriä neoliittisista kalliopiiirroksista luoteeseen sijaitsee Olenji Ostrovin (Peurasaaren) mesoliittinen kalmisto. Sitä on ensimmäisenä tutkinut tunnettu pietarilainen arkeologi Vladislav Ravdonikas (hän oli vuosina 1936 ja 1938 julkaistun Karjalan kalliopiiirrosten ensimmäisen katalogin tekijä). Kalmistosta kaivettiin esille 177 vainajaa. Hänen kaivaustutkimuksensa julkaisi arkeologi Nina Gurina (1956). Kalmistossa on saattanut olla jopa 600 hautausta, koska kyseessä olevasta alueesta suurin osa on hävinnyt kalkin louhinnan tuloksena.

Enemmistö haudatuista lepäsi selällään ja yksittäin. Neljässä pystyhautauksessa ruumiit oli laitettu selälleen viistoon. Näiden vainajien eteen oli laitettu kivilatamus. Hautauksissa oli yleensä käytetty punamultaa. Haudoista saatiin runsaasti esinelöytöjä: aseita ja joitakin työkaluja muistuttavia esineitä. Yhteensä löytöaineisto koostuu 7132 esineestä joista suurin osa on riipuksia. Niistä 4372 on valmistettu hirven hampaista ja 1155 majavan hampaista. Joitakin riipuksia oli valmistettu karhun hampaista.

Löytöaineistoos on myös hirven, kahden käärmeen ja kolmen ihmisen veistokset, sekä ns. hirvenpäiset sauvat (kuva 7). Luusta valmistettu käärme on kolmikasvoinen jossa löytyy myös ihmisen ja hirven piirteitä (Popova 1995). Miestä esittävällä ihmisveistoksella on todennäköisesti hirven sorkat. Naisveistoksella on rinnat. Kolmas ihmisveistos on Jaanuskasvoinen. Esineissä on myös koristelua.

Kuva 7. Hirvenpäinen sauva Peurasaaren kalmistosta (Gippenrejter 1972).

Löytöjen lukumäärä haudoissa riippui ehkä vainajien yhteiskunnallisesta asemasta, suvusta, iästä jne. Lukumääräiset erot ovat todella suuria. Esimerkiksi haudasta no 100 on saatu talteen peräti 500 esinettä, eli 7% koko kalmiston löytöjen kokonaisluvusta. A. Stoljarin mukaan tämä saattoi olla kalmiston ensimmäinen hauta (Stoljar 1995).

Jonkin verran on mesoliittista muinaistaidetta löydetty muualtakin Karjalasta. Esimerkiksi pieni antropomorfinen luuriipus saatiin talteen Besov Nos niemeltä (Lobanova 1995). Eniten on löydetty koristekuviointia luuesineistä (neulakotelot, tikarit, riipukset, levyt). Löytöpaikoista mainittakoon esimerkiksi Orovnavolokia (johtuu sanasta *Orava*) Äänisen koillisrannikolla. Kiviesineistä löytyy koristelua aniharvoin. Peurasaarelta on saatu talteen eräs hiekkakivinen levy, jossa on kuusimaista kuviointia. Petroskoista pohjoiseen sijaitsevasta Suunan asuinpaikasta on löydetty soikeamuotoinen liuskekivi koristekuviointeinen (Arheologija Karelii, 1996).

Kuolan niemimaa

Vuonna 1985 pietarilainen arkeologi Vladimir Šumkin löysi oletettavasti mesoliittista kalliotaidetta Kalastajan saarennosta Päiven joen itärannalta läheltä joen suuta. Kalliokuvissa esiintyy peuranhahmoja ja monimutkaisia geometrisiä kuvioita. Kuvat on vedetty sormella punamultaa käyttäen (Šumkin 1997; Shumkin 2000).

Äänisen takaiset alueet

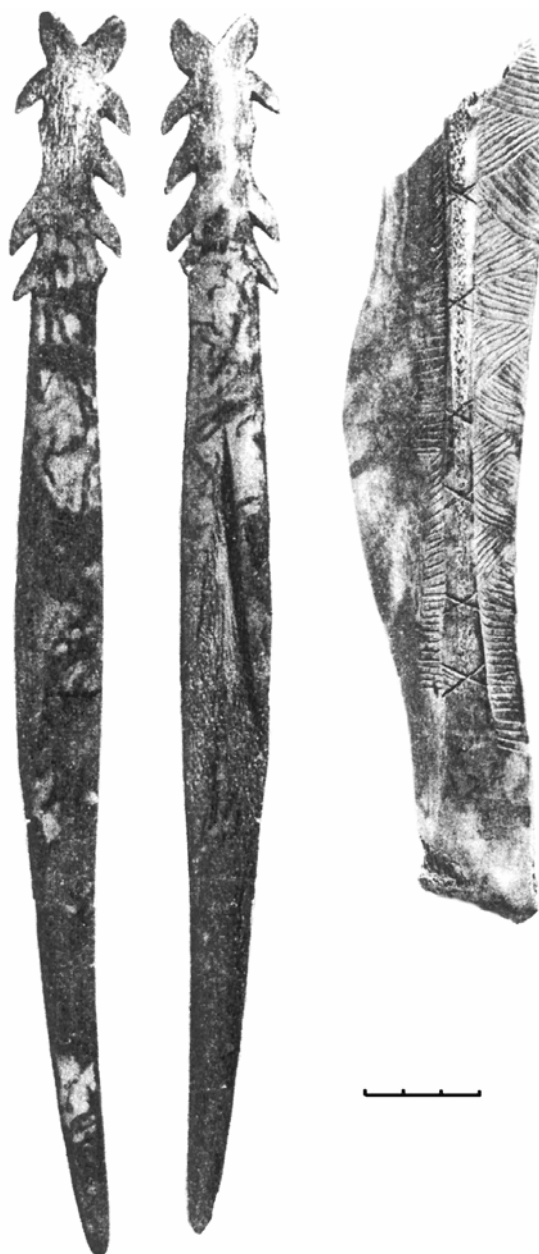
Kiinnostavia taide-esineitä on löydetty Latšan ja Vožen järvien vesistöjen varrelta Arkangelin ja Vologdan piirien rajalta, mm Veretjen I mesoliittisesta asuinpaikasta ja Popovon kalmistosta. Löytöpaikat ajottuvat seitsemännelle vuosituhatvuodelle eKr mesoliittiseen Veretjen kulttuuriin, jolla saattaa olla yhteyksiä Peurasaaren kalmiston kulttuuriin (Ošibkina 1997).

Ala-Veretje sijaitsee Latšan järven vesistössä josta löytyy koristeltuja luu- ja puuesineitä. Erääseen tikariin on tehty pieniä ristimerkkejä (Ošibkina 1983). Veitsissä ja tikareissa tavataan usein viivoista tai pykälistä koostuvia sommitelmia. Koristelua on myös pienen eläimen tai linnun putkiluusta tehdyssä neulakotelossa.

Riipuksina on käytetty eläinten (usein hirven, harvemmin pienten petoeläinten) hampaita ja pieniä nelikulmaita sekä pitkänomaisia luokappaleita. Kiinnostavia ovat kaksi majavan rintalastasta valmistettua riipusta, toisessa on seitsemän, toisessa yksi reikä. Harvinaisia ovat myös kaksi hirven kielenluusta tehtyä riipusta. Samankaltaisia esineitä on löydetty myöskin Popovon (ks. alempana) ja Peurasaaren kalmistoista. Veretjestä on löydetty kaavamaisia veistoksia, jotka kuvaavat ihmisiä, lintuja, hirviä ja muita eläimiä. Veretje I löytöpaikasta on yhteensä saatu talteen 144 riipusta ja lähes 50 muuta puusta, sarvesta, luusta ja kivistä valmistettua taide-esinettä (kuvat 8 ja 9). Esineistä löytyy myös punamullan jälkiä (Ošibkina 1997).

Kuva 8. Linnunveistokset Veretjestä.

Kuva 9. Ornamentoitua luutaidetta Veretjestä: 1 tikari, 2 veitsi hirven lapaluusta.

Latšan järvestä neljän kilometrin etäisyydellä Kineman joen rannalla sijaitsee Popovon kalmisto jossa on seitsemän hautaa. Jokaisen haudan vieressä olevasta rituaalikuopasta löydettiin esineitä ja hautajaisruoan jäänteitä. Vainajat lepäsivät selällään; niiden päälle oli ripoteltu punamultaa ja hiilenmuruja. Kahden kuolleen käsien vieressä oli kalojen ruotoja. Haudoista löydettiin myös esineitä ja riipuksia. Erään lapsen haudan vieressä oli kaksi rituaalikuoppaa, joissa oli kahden koiran luurangot, kantaluu koristekuvioineen ja runsaasti hammasriipuksia. Erään nuoren miehen haudassa löytyneeseen vyöhön oli kiinnitetty 76 hammasta ja hirven kieliluuta (Ošibkina 1997).

Ylä-Volgan alueella Butovon kulttuuri on saanut nimensä Tverin oblastissa sijaitsevan samanimisen mesoliittisen asuinalueen mukaan. Sen löysi venäläinen arkeologi L. Koltsov vuonna 1956. Dubnan joen varrelta sijaitsevista Okaemo IV ja V on löydetty majavan ja hirven hampaista tehtyjä riipuksia. Eräs riipus on valmistettu belemniiitista. Sieltä on löydetty myös koristeltu luulevy. Hammas- ja luuriipuksia on saatu runsaasti talteen vielä Ivanovon suosta Jaroslavl'n oblastin Pereslavskin piiristä (Mezolit SSSR, 1989), samoin Ozerki V löytöpaikasta Volgan sivujoen Šošan varrelta. Viimeksimainitusta löytöpaikasta löydettiin kaksi pientä koristeltua kiveä (Kol'cov, Žilin 1999). Kahdeksan samankaltaista kiviä on tiedossa Dubnan joen suusta (Zabolotskoje järvi). Zamostjesta tunnetaan kaiverruksin koristeltuja aseita, varsinkin luusta tehtyjä veitsiä. Nämä löytöpaikat kuuluvat Butovon kulttuuriin (Sidorov, Engovatova 1998).

Komin alueelta Vytšegdan vesistön Visin suosta löydettiin eräs kivistä koristelevä kivi, jossa oli kahdesta viivasta koostuva siksakviiva. Sen tyyppistä koristelua esiintyy myös puuesineissä, esimerkiksi jousissa (Mezolit SSSR, 1989). Sieltä on löydetty myös hirvenpäällä koristeltu suksi (Istorija Urala, 1989).

Baškiiriasta Ilmurzinon mesoliittisesta asuinpaikasta löydettiin viivoin kuvattu kivi. Valtavalta alueelta Uralista Länsi-Siperiaan mesoliittiset muinaistaidelöydöt miltei puuttuvat. Sensijaan mesoliittikauden riipuksia ja koristekuvioituja esineitä löytyy runsaasti taas Etelä-Siperiassa (Mezolit SSSR, 1989).

Yhteenveto

Eniten on tietoja mesoliittisesta taiteesta kannettavissa esineissä (riipukset, pienenveistokset). Koristeltiin aseita (veitset, tikarit, nuolet, jouset) ja kalastusvälineitä (harppuunat). Koristelussa hallitsi geometrinen kuviointi. Käytettiin kaiverrus- ja poraamistekniikkaa (Šturms 1970). Eniten koristeltiin luu- ja puuesineitä, kiviesineitä koristeltiin vain poikkeustapauksissa.

Mesoliittinen ihminen käytti runsaasti hammasriipuksia, harvemmin pieniä veistoksia. Eläinpäisiä sauvoja käytettiin ilmeisesti rituaaleissa. Mesoliittisen kalliotaitteen varmoja löytöpaikkoja käsitellyltä alueelta ei ole todettu. Mahdollisena tapauksena pidetään Päivejoen löytöpaikkaa Kuolan niemimaassa.

Kirjallisuus

Arheologija Karelii. Petrozavodsk, 1996.

Gippenrejtter, V. 1972. Zaonež'e: Muzej-zapovednik pod otkrytym nebom. Moskva.

Gurina, N. N. 1956. Oleneostrovskij mogil'nik. Moskva; Leningrad (Materialy i issledovanija po arheologii SSSR 47).

Indreko, R. 1948. Die mittlere Steinzeit in Estland. Uppsala (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar 66).

Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E. 1982. Eesti esiaeg. Tallinn.

Istorija Urala s drevnejših vremen do 1861 g. Moskva, 1989.

Kol'cov, L. V., Žilin, M. G. 1999. Mezolit Volgo-Okskogo meždureč'ja: (Pamjatniki butovskoj kul'tury). Moskva.

Kriiska, Aivar, Tvauri, Andres. 2002. Eesti muinasaeg. Avita.

Lobanova, N. 1995. O dvuh kostjanyh izdelijah iz mezolitičeskogo sloja Besov Nos VI – Vestnik Karel'skogo kraevedčeskogo muzeja. Petrozavodsk, **3**, 19–22..

Loze, I. A. 1968. Risunok i ornament na kostjanyh i rogovyh predmetah epohi kamnja Latvii. – Izvestija Akademii nauk Latvijskoj SSR. Riga, **11**, 24–37.

Loze, I. A. 1983a. Antropomorfnye izobraženija so stojanki Zvidzienaskrogs (Lubanskaja ravnina). – Izyskivanija po mezolitu i neolitu SSSR. Leningrad, 142–145.

- Loze, I. 1983.** Akmens laikmeta māksla Austrumbaltijā. Rīga.
- Loze, I. A. 1987.** Izobraženija čeloveka v iskusstve kamennogo veka v iskusstve Vostočnoj Pribaltiki. – Antropomorfnje izobraženija. Novosibirsk, 37–48.
- Mezolit SSSR / Otvetvennyj redaktor L. V. Kol'cov. Moskva, 1989.
- Moor, H. 1957.** Eine steinzeitliche Schlangenfigur aus der Gegend von Narva. – Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja, **58**, 225–232.
- Ošibkina, S. V. 1983.** Mezolit bassejna Suhony i Vostočnogo Prionež'ja. Moskva.
- Ošibkina, S. V. 1997.** Veret'e I: Poselenie epohi mezolita na Severe Vostočnoj Evropy. Moskva.
- Popova, T. A. 1995.** Zagadki drevnego Zaonež'ja: (novye artefakty Oleneostrovskogo mogil'nika). – Drevnosti Severo-Zapadnoj Rossii: Sbornik materialov. Sankt-Peterburg, 22–26.
- Rimantiene, R. K. 1971.** Paleolit i mezolit Litvy. Vil'njus: Mintis.
- Sidorov, V. V., Engovatova, A. V. 1999.** Znaki i ornamenty na izdelijah so stojanok Zabolotskogo ozera. – Rossijskaja arheologija, **1**, 126–139.
- Stoljar, A. D. 1995.** Oleneostrovskij mogil'nik i ego pogrebenie N 100 kak agenty mezolitičeskogo etnokul'turogeneza Severa. – Drevnosti Severo-Zapadnoj Rossii: Sbornik materialov. Sankt-Peterburg, 16–22.
- Zagorskis, F. 1987.** Zvejnieku akmens laikmeta kapulauks. Rīga.
- Šturms, E. 1970.** Die steinzeitlichen Kulturen des Baltikums. Bonn (Antiquitas 3: Abhandlungen zur Vor- und Frühgeschichte, zur klassischen und provinzial-römischen Archäologie und zur Geschichte des Altertums 9).
- Šumkin, V. Ja. 1997.** Monumental'noe iskusstvo Vostočnoj Laplandii kak istoričeskij istočnik. – Arheologija Severa: Sbornik naučnyh statej. Petrozavodsk, 177–184.
- Shumkin, V. 2000.** The Rock Art, Labyrinths, Seids and Beliefs of Eastern Laplands Ancient Population. – Myanddash: Rock Art in the Ancient Arctic / Editor Antero Kare. Rovaniemi, 202–241.
- Timofeev, V. I. 1987.** Izdelija iz kosti i roga mezolitičeskoy stojanki Sokolok (Leningradskaja oblast'). – Kamennyj vek. Moskva, 100–104.
- Timofeev, V. I. 1993.** Pamjatniki mezolita i neolita regiona Peterburga i ih mesto v sisteme kul'tur kamennogo veka Baltijskogo regiona. – Drevnosti Severo-Zapada Rossii: (slavjano-finno-ugorskoe vzaimodejstvie, russkie goroda Baltiki). Sankt-Peterburg, 8–34.

ON THE MESOLITHIC ART AMONG FINNO-UGRIC AREAS IN THE EASTERN BALTIC AND EUROPEAN RUSSIA

Enn Ernits

The Mesolithic, or Middle Stone Age began in Estonia about 12,000 years ago. The continental ice began to melt and temperature began to slowly rise, and tundra began to turn first into coniferous forest and then into leaf forest. The Mesolithic era ended in Northern Europe about 7000 years ago. On the area that we are covering, the findings of Mesolithic era are relatively scarce.

Estonia

The Mesolithic population of Baltic countries and Leningrad area belongs into the Kunda culture circle, named after an ancient dwelling situated near Kunda in northeast Estonia.

Stone- and bone-objects have been found there in an ancient lake under turf, like spears, lockets and axes. The special trait of Kunda culture is a plentiful decoration in the hunting- and fishing equipment (harpoons).

Latvia and Lithuania

A burial ground named Zvejnieki has been discovered in northern Latvia, and over 300 skeletons were found there in 1964-1971, of which 105 were from mesolithic era. Many lockets made out of animal teeth have been discovered from the graves.

Mesolithic, Kunda-culture circle art has also been discovered from eastern Latvia from the Lubana plain. Its most prominent finding has been a human character engraved onto a triangular bone plate, dated from 5th millennium BC.

There are many known mesolithic sites in Lithuania, but artefact findings have been rare.

Leningrad territory

There are only two mesolithic habitations known in the Leningrad oblast: Torvala and Sokolok. In Torvala there has been found a figure with a zig-zag form of adder, a unique finding in the whole Eastern Europe. Some lockets have been found from Sokolok habitation.

Karelia

In Äänisjärvi, about 50 km northwest from Neolithic rock paintings, there is a Mesolithic burial ground of Olenji Ostrov. 177 dead have been found, but there could have been even 600 burials performed there since many graves have been lost due to chalk-mining.

Altogether 7132 objects have been discovered, most of which are lockets. There are great differences between amounts of object findings in different graves, suggesting social differences.

Kuola peninsula

Some Mesolithic rock art has presumably been discovered near Kalastajansaarento.

Areas beyond Ääninen

Interesting art objects have been discovered from water systems of lakes Latsa and Voze, at the border of Archangel and Vologda counties. They are dated to 7th millennium BC, and associated with Mesolithic Veretje culture that could have connections to the Peurasaari burial ground culture.

Altogether 144 lockets and almost 50 other art objects have been discovered at the Veretje I site, situated at the Latsa lake water system. Seven graves have been discovered at the Kinema rivershore near Latsa lake, with ritual holes dugged besides each of them.

More findings have been made from Butovo culture situated at the Upper Volga area, from Vis swamp in Komi area and Mesolithic Ilmurzino habitation in Bashkiria.

Conclusion

We have most information about Mesolithic art through portable objects like lockets and miniature sculptures, weapons and fishing equipment. Objects were mostly made from bone and wood, not so much from stone.

SURPRISES OF OLD ZALAVRUGA–2005

N. Lobanova, Petrozavodsk

In September of 2005, Britain (Cambridge University) and Karelian (Institute of Language, Literature and History, Karelian Research Centre Russian Academy of Sciences) rock art expedition (which was studying the connection

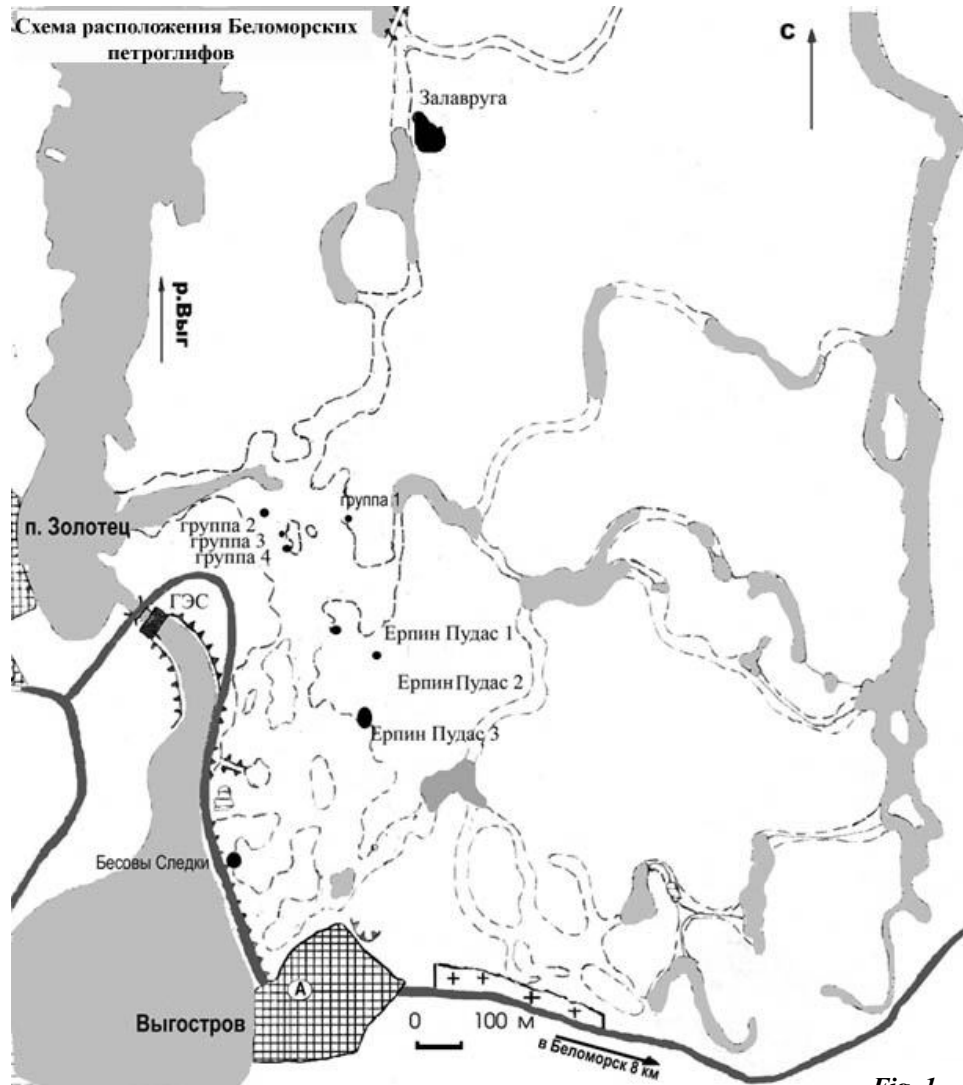

Fig. 1